

Alte Drucke

LEXICON || THEOLOGICVM || COMPLECTENS || VOCABVLORVM DESCRIPTIONES, || Diffinitiones & interpretationes, omnibus sacræ Theologiæ stu-||diosis, ac ...

Altenstaig, Johann

Venetiis, [1579/1580]

De litera. H.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-150260

nem par. tract. de cognitione peccatorum venialium & mortalium, consideratione xj. Est desiderium aut appetitus deservatus in manducando, & est de se veniale. Si est appetitus solus ex natura, & quando non transgreditur preceptum Dei vel Ecclesie sine rationabili causa, sed quando tale placitum habetur in manducando, quod proponitur diuino amor. Hoc est dictum quod potius fieret transgressio mandatorum Dei, quam abstinere a manducando, & ibi est peccatum mortale: sicut si aliquis propter suum gulosum manducare vult rapere alienum, aut non vult ire ad Ecclesiam, quando ad hoc tenetur, aut quando scienter omittit facere aliquod mandatorum Dei propter nimiam suam repletionem aut inebriationem. Item quando homo scienter se inebriat, peccat mortaliter. Et similiter facit ille, qui alium per malitiam inebriat, aut agit pro inebriari malo, scilicet vel ad decipiendum vel infamandum. Hec Gerson ubi supra. quem & videre potes part. 2. de vitij capitalibus, & in suo tripartito circa peccatum gula: & in regulis moralibus, ubi & ostendit quando est peccatum mortale. Gula secundum Augustinum sic describitur: Est immoderata cibi auaritia. Vel sic: Gula est vorax edacitas naturae finibus non contenta. Et est advertendum (ut scribit Gerson de septem vitij capitalibus) quod gula non dicitur seu denominatur quemlibet appetitum edendi vel bibendi, sed solum inordinatum, quia ex eo inordinatus dicitur, quod recedit a debito rationis: nec vitium gulae in substantia seu quantitate cibi proprie consistit, sed in concupiscentia non regulata ratione. Et ideo si aliquis excedat in quantitate cibi, non propter concupiscentiam, sed quia illud sibi necessarium esse existimat, hoc non pertinet ad vitium gulae, sed ad aliquam imperitiā. Sed tunc pertinet ad gulam, quando aliquis propter concupiscentiam cibi delectabilis scienter excedit mensuram edendo. Plura de gula scribit Gerson ubi supra. Et secundum Gregor. 3. 1. libr. moral. quinque sunt species gulae, scilicet inepta laetitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, habetudo sensus circa intelligentiam. De his latius Gerson ubi supra. Et quid mali inferat gula, vide per pulchre eundem Cancellarium part. 4. sermo.

ne Dominice aduentus de gula, & aliis: peccata enim relinquitur Deus & eius precepta, multaque mala facit, ut ibidem ostendit.

Delitera. H.

HABITVS est quedam animi qualitas acquisita ex frequentatis actibus vel ex vno multum vehementi, quo anima facilliter disponitur ad aliquid faciendum. Et differt a dispositione, quod hec facilliter, ille difficulter mobilis est a subiecto, secundum Aristot. in Predicamentis. Vnde beatus Thom. ait: Habitus est qualitas de difficili mobilis, quae homo potest uti quum voluerit, reddens operationem delectabilem. Et habitus est secundum quem ad aliquid nos habemus bene vel male. Thom. prima parte, quaest. 83. artic. 2. Et ut habet Aristot. in post-predicamentis, habitus multis modis accipi potest. Gabriel dist. 33. q. 1. libro 3. accipit pro qualitate animae, quae determinat potentiam in agendo. Vnde Philosophus dicit: Habitus sunt secundum quos ad passionem nos bene vel male habemus, puta ad irasci. Siquidem vehementer vel remisse male habemus: si mediā, bene. Et potest sic describi, ut idem Gabriel scribit, accipiendo pro habitu acquisito. Habitus acquisitus est qualitas ad soluta difficulter mobilis, ex actu vel actibus potentiae vitalis genita, ad similitudinem actuum productionem potentiae inclinativa. Hanc diffinitionem diffuse declarat Gabriel: pauca ex multis referam. Dicitur qualitas, & capitur pro qualitate accidentali, ad excludendam formam substantialem. Dicitur absoluta, quia habitus non est respectus, nec tantum modus rei. Nam habitus est productiuus actus: respectus autem non est de numero actiuorum. Dicitur difficulter mobilis, per quod excluditur actus potentiae cognitiuae & appetitiuae, quae facilliter corrumpuntur: non enim permanet cessante poenitentia obiecti in se vel in aliquo sui representatiua. Habitus autem manet transiente actu, etiam dum se potentia conuertit ad aliud, ut patet in dormiente, & se ab actuali obiecto.

eorum consideratione auertente. Dicitur ex actu vel actibus potentiae, scilicet elicitis genita, propter species sensibiles & intelligibiles immediate ab obiecto causatas, si ponantur, quia licet inclinet potentiam ad productionem actus cognoscendi, non tamen sunt habitus. Et dicitur immediate, quia illud quod relinquitur post primam notitiam abstractiuam in sensu interiori, vel intellectu inclinans ad similem notitiam abstractiuam siue dicantur species memoriae: si secundum alios intentiones, vere sunt habitus. Item ponitur haec clausula, ad excludendum virtutes naturales, de quibus loquitur Philosophus 6. Ethic. ca. vi. quae sunt qualitates & dispositiones quaedam naturales, disponentes ad virtutes. Sicut molles carne apte mente dicuntur 2. de Anima. Quidam enim per complexionem corporis disponuntur ad virtutes, quidam ad vitia, ut Cholerici naturaliter inclinatur ad iram. Sanguinei ad mansuetudinem, quae proprie non sunt habitus, inveniuntur enim tales virtutes seu dispositiones, in pueris & brutis, ut dicit Philosophus, in quibus non praecesserunt actus ex quibus generentur. Dicitur potentiae vitalis, quia ex actibus potentiarum merè naturalium, ad actum unum determinatarum, qui est per actus sui frequentiam non aliter assuescitur, aut magis ad similes inclinari possunt, non causatur habitus. Sic lapis deorsum iactus non assuescit sursum ferri, &c. Dicitur ultimo, ad similitudinem actuum productionem inclinatiua, id est similitudinem actuum cum potentia productiua; inclinare est concuscare: in hoc enim inclinatur habitus potentiam ad productionem similitudinem actuum, quia est causa partialis productiua similitudinem actuum cum potentia. Vide latius Gabrielem ubi supra.

HABITVS autem quandoque accipitur generalius (ut idem dicit Gabriel) scilicet per qualibet qualitate inclinante potentiam ad actuum productionem, siue sit genita ex actibus similibus, siue non. Sic Philosophus nominat virtutes naturales habitus quae tamen sunt qualitates corporales omnes actus praecedentes, unde ait: Et enim pueris & bestiis naturales inexistunt habitus: & loquitur de virtutibus naturalibus. Sed diffinitus est habitus proprie accip-

ptus, secundum quod est genus virtutis moralis, habitibus vero (ut inquit Gabriel dist. 36. quaest. unica, artic. 3. dubio. 3. li. 3.) neque laudamur, neque vituperamur merito, sed actibus. Sic vitium habitus sine actu, non est culpabile, licet habeat generationis principium culpabile, scilicet actus vitiosos. Et habitus manifestatur ex actibus, ut dicit Scotus distinct. 27. libro 3. & ex actibus frequentatis (ut est commune dictum) generatur habitus.

HABITVS quidam sunt essentialiter virtuosus, quidam contingenter. Habitus essentialiter virtuosus, sunt qui geniti sunt ex actibus voluntatis elicitis essentialiter, & intrinsece virtuosis: & hi tantum sunt in voluntate. Habitus contingenter virtuosus est, qui gignitur ex actibus contingenter virtuosis, sicut habitus aliarum potentiarum: puta intellectus sensus, aut potentiae executivae, dum generantur ex actibus a voluntate imperatis. Omnes enim indifferenter inclinant ad actus laudabiles & virtuosos, & vituperabiles, seu vitiosos, quia inclinant ad actus similes eis, ex quibus generantur qui aliquando sunt virtuosus, quandoque vitiosi extrinsece denominatione. Haec est sententia beati Thomae in 3. scripto distinct. 23. quaestione 3. ubi dicit, quod solus habitus voluntatis est bonus formaliter, ceteri sunt boni materialiter, non bonitate sui generis, sed bonitate suae voluntatis: vide de hoc copiosius Occam 3. quolibet. quaestione 14. & quaestione x. 3. sentent. & post eum Gabriel distinct. 23. quaestione j. libro 3. intelligit autem Thom. per ly. formaliter, essentialiter necessario & intrinsece: & per materialiter quod dictum est extrinsece denominatione, vel contingenter: in qua autem potentia ponendi sunt habitus, vide copiose Gabri. dub. j. ubi supra, scilicet in potentia executiua corporali, ut patet in scriptoribus, & in citharcedis, & in potentia cognitiua, tam sensitiua quam intellectiua. Non potest autem sufficienter probari & euidenter, quod aliquis habitus sit in appetitu sensitiuo ponendus, quia omnia quae experimur nobis inesse post frequentiam actus, experimur quandoque in nobis, per transmutationem corporalem siue frequentia actus appetitiui.

titui. Nam omnis talis inclinatio, puta ad gulam, ad delectationem carnis potest induci per qualitates corporales, ac per artem medicinæ, & alias vias. Nā medici per artem suam diminuunt cōcupiscētiās, & sic disponunt ad actus castos, &c. Vide latius Gabrielem. In uoluntate autem ponendus est habitus ex actibus suis elicitis generatus, quia quilibet experitur in seipso, quod post multos actus elicitos in uoluntate circa aliquod obiectum, facilius inclinatur, & intensius ad eliciendum actus consimiles quamuis difficilē hoc possit probari, ut dicit Scotus qu. 17. 3. quotlibet, & persuaderi, rationabiliterque tenere. Nam uoluntas potest in suos actus, scilicet velle & nolle respectu cuiuscunque obiecti ex sua libertate, etiam quantumcunque intensum, sine habitu, ut patet in Martyribus nolentibus immolare idolis, & hæreticis nolentibus reuocare errores. Plura Gabriel ubi supra. Sunt autem quatuor conditiones habitus, ut idem refert Gabriel ubi supra. Sunt autem quatuor conditiones habitus, ut idem refert Gabriel dub. 2. ubi supra, quas ponunt Doctores & Philosophus. Nam facit potētiā in qua est elicere actum suum ad quem inclinatur delectabiliter, faciliter, promptē, id est festinanter & expeditē, id est rectē contra molestantiā quo ad primum. Resistentia contraria quo ad secundam. Retardantiā quo ad tertium. Contra impediētiā, quo ad quartum: & quamuis illæ conditiones frequenter inueniuntur in habitu, non tamen vniuersaliter in omni habitu, nec sufficiunt ad ponendum habitum. Nam habitus inclinans intellectum ad speculandum vel assentiendū alicui principio vel conclusioni naturali, non delectat intellectum. Licet delectatio postea sequi posset in uoluntate sibi complacente in illa speculatione. Item habitus inclinans ad odiendum aliquem non delectabiliter, sed magis tristabiliter. Nullus enim delectabiliter vult alteri malū, licet si malū illud sequatur voluntas, delectetur. Vide plura dub. 4. Et in eadē anima, ut idem dicit, sunt plures habitus, tam apprehensiuū quā appetitiuū & intellectiuū, qui inclinant potētiā ad actum, & quædam prærequirunt apprehensionem obiecti. Sic uolun-

tas non potest elicere actum aliquem circa obiectum, nisi prius per intellectum apprehensum, & ipsi uoluntati ostensum. In uisa enim amare possumus, incognita uero nequaquā, ait August. x. de Trin. ca. 3. & ita nec habitus inclinare potest ad actum uoluntatis, nisi obiecto per actum uoluntatis præsentē. Similiter dicitur de habitibus intellectiuis, adhæsiuis, qui non inclinant intellectum ad assensum, nisi actuali apprehensione credendæ ueritatis præuia. Dum autē illa actu habetur in intellectu habitus adhæsiuus inclinatur ad assentiendum. Sed habitus apprehensiuus, quia non præsupponunt cognitionem actualē in potētiā, sed ad ipsum inclinant: ideo ex varijs causis habitus apprehensiuus quandoque mouet, quandoque non. Latius scribit Gabriel dub. 7. ubi supra.

HABITVS est duplex, scilicet acquisitus, de quo dictū est, & infusus. Et sicut dicitur quod duplex sit habitus fidei & spei: sic duplex distinguitur habitus charitatis, scilicet acquisitus & infusus. Habitus charitatis infusus unus est respectu omnium diligibilium Dei & creaturæ, propter Deū, qui principaliter inclinatur ad diligendū Deum, propter se, & omne quod uult Deus diligere propter Deū, & mediante illo tanquā principio partiali, inclinatur ad diligendū proximū. Habitus charitatis acquisitus secundū diuersitatem actuum specie distinctorum, & ipse plurificatur specie. Ex quo patet, quod bonitas proximi non mouet ad diligendum eū charitatiuē, sed bonitas Dei, propter cuius preceptum de diligendo proximum, diligens Deum uult diligere & proximum, siue bonus sit siue malus. Gabriel distin. 28. q. unica, artic. 1. li. 3.

HABITVS, ut idem Dominus Præpositus Gabr. scribit di. 34. qu. unica, ar. 1. li. 3. est quoddam genus subalternū de genere qualitatis. Habens sub se multa genera subalterna, quibus descenditur ad species specialissimas. Est enim quiddam habitus moralis, quiddam intellectualis, & habitus infusus, & acquisitus: & quodlibet membrorum diuiditur in intellectuale & morale, siue appetitiuū, & habitus acquisitus siue infusus intellectualis, diuiditur in practicum & speculatiuum. Speculatiuus diuidi potest in Mathematicū naturalem, & Metaphysicū seu diuinū (ut lo-

quitur Philosophus 5. Meta.) & quodlibet membrum ultra varijs modis subdiuidi potest, donec veniat ad specialissimas. Hec Gabriel. Sed quia scientia speculatiua non perficit hominem ad bene moraliter viuendum, ideo illis diuisis proceditur ad diuisionem habitus practici. Et diuidit gabriel habitum practicum intellectualem, qui est circa agibile, & circa factibile. Et qui est circa factibile, dicitur ars, & potest diuidi per plures diuisiones quousque veniatur ad specialissimas, & artes speciales mechanicas. Similiter & habitus practicus circa agibile multipliciter subdiuiditur, quia neque scientia practica, neque prudentia est vna circa omnia agibilia. Diuerforum enim agibilium tanquam diuerforum obiectorum diuersi sunt habitus. Imò quolibet virtus moralis habet specialem prudentiam sibi connexam. Si quidem alia specie est prudentia circa obiecta fortitudinis, alia circa obiecta temperantiae, alia circa obiecta iustitiae. Et ideo secundum diuisionem virtutum moralium posset subdiuidi prudentia. Vnde de tota diuisione habitus intellectui practici in numero virtutum, non recipitur nisi fides & prudentia. Habi-
 tus appetitiuus siue moralis potest diuidi in habitum bene disponentem appetitum circa Deum vel circa creaturam. Primus est duplex, scilicet spes & charitas. Charitas est circa Deum, ut diligibilem in se. Spes, ut diligibilem tanquam commodum mihi. Habitus appetitiuus circa creaturam, aut disponit appetitum bene ad seipsum, aut quo ad alterum. Et secundus ille vocatur commune habere iustitiae. Primus nomen commune habet: uide latius Gabrielem. Et habitus qui disponit circa primo appetibilia, uel fugibilia in communi dicitur temperantia, qui uero circa alia dicitur fortitudo, & sic in connumeratione virtutum omnium solū tres sunt theologicae, de quibus habetur 1. Corinth. 13. Et quatuor cardinales, de quibus Sapient. 8. de quo infra in uerbo Virtus dicitur. Contingit autem quādoque habitū ligari, ne in actū suū exire possit sicut per ebrietatē scientia ut dicitur 3. Et hic. Et ut dicit Gabriel dist. 3. q. 2. art. 3. dub. 1. li. 3. Post B. Tho. eadem di. q. 2. ar. 1. & 3. Et habitus (ut inquit Gabriel distin. 3. q. 1. lib. 1.) si dicit aliquid distinctum a cogni-

tione actuali, sic in Deo non est habitus nec scientia diuina est habitus, sed cognitio actualis aeterna. Si uero accipitur communiter, ut extendit se ad cognitionem actualem, & habitualem. Sic posset concedi in Deo esse habitum scientie. Sed quia frequenter habitus capitur, ut quid distinctum ab actu, facilius dicitur non omnem scientiam esse habitum, quod uerum est de scientia diuina, non est tamen difficultas nisi de nomine. Gabriel & de habitu alias multa.

HABERE aliquid dicitur tripliciter, ut scribit Brulefer dist. 8. q. 1. lib. 1. formaliter, scilicet quando est subiectum illius, quod habet, ut album albedinis. Secundo causaliter vel effectiue, seu virtualiter quando, scilicet potest effectiue producere illud quod sic habet. Tercio modo dicitur aliquid habere aliud exemplariter, quando, scilicet intelligit seu cognoscit illud quod sic habet. Isto modo artifex habet domum, Sol non habet ranam exemplariter. Item cognoscens rosam habet eam exemplariter. Brulefer. Alij modi habendi videantur in post prædicamentis & in Logica.

HAERESIS dictio est Graeca αἵρεσις, diciturque ab electione, quoniam unusquisque elegit disciplinam quam putat esse meliorem, secundum Hieronymum in epistola ad Galath. & habetur 24. questione. 3. ca. Haereticus. Et haereticus ratione pertinaciae est species peccati in spiritum sanctum, scilicet impugnatio veritatis secundum B. Th. 4. sentent. di. 14. q. 2. ar. 2. & ab eo venit hereticus tanquam concretum ab abstracto. De haereticis autem & de haeresi multa scribit Occam in dialogo. 1. parte. j. & post eum Gabriel distin. 13. q. 2. lib. 4. Et hereticus, ut scribit Occam lib. 2. dialogi, partis primae, cap. 6. & Hiero. Est dogma falsum fidei contrarium orthodoxe, i. error contrarius Catholice veritati. Est autem omnis haereticus dogma falsum siue error, & non e converso. Omnis enim hereticus, ait Hieronymus super epistolam ad Galath. peruersum dogma habet. Dogma autem peruersum, est dogma falsum, sed non omne dogma falsum est haereticus. Nam in multis rebus errare, nullum aut minimum peccatum est, ut dicit Aug. 1. Enchir. c. 20. Sed haereticus sicut & infidelitas, grauissimum est peccatum: non ergo omnis error est haereticus. ex quo sequitur quod non omne

omne dogma falsum est hæresis, cum omnis error dogma falsum sit concludendus. Dicitur fidei orthodoxæ contrariū, quo excluduntur omnes alij errores fidei orthodoxæ non contrarij, sicut error in rebus naturalibus: de quibus fides Catholica nihil contrarium asserit, vt sunt errores de vi & numero elementorum, de motu, defectu, & ordine siderum, de figura celi, de generibus & naturis animalium, fructuum, lapidum, fontium, montium, & ceteris huiusmodi: quorum studio Physici insudarunt, & quorum scientia ad religionem non pertinet. De quibus Augustinus vbi supra cap. 8. loquitur: Errores in his, & si falsa sint dogmata, non hæreses sunt dicendi. Ex hac diffinitione sequitur, quod error in fide non ideo est hæresis, quia ab Ecclesia damnatus, sed quia fidei contrarius. Vnde hæreses ab Ecclesia damnatæ, priusquam damnarentur fuerunt hæreses. Vide Gabrielem latius. Determinatio autem Ecclesiæ non facit propositionem prius veram, esse falsam: nec prius falsam, esse veram. Sed quia vera est Ecclesia approbat, aut si falsa reprobat & condemnat: nec aliqua hæresis est noua, vt ibidem ostendit Gabriel. Cum autem dicitur hæresim esse nouam, dupliciter intelligitur. Vno modo, quia de nouo incipit esse falsa. Alio modo intelligitur hæresis esse noua, quia de nouo asserta vel defensa, quia aliquis eam de nouo asserit vel defendit, non quin prius fuerit falsa veritati fidei contraria: sic in multis canonibus accipitur noua hæresis vbi sæpe fit mentio de nouis hæresibus introductis vel introducendis, ut patet 23. q. 1. c. j. Omnis hæreticus aut iam damnatam hæresim sequitur, aut nouam confugit. Similiter eadem q. c. Notandum fit mentio de noua hæresi.

Hæresis autem & error dupliciter accipiuntur, vel pro habitu, vel actu assentiendi falso, vel pro obiecto, quod est propositio falsa seu articulus falsus: primo modo accipiendo, potest esse noua fides & noua hæresis ac error, quoniam quis potest de nouo credere vel errare. Sed tertio modo non est error nouus aut hæresis, nec veritas catholica noua, quin si ipsa prius fuisset formata, fuisset error, hæresis aut fides Catholica, reddendo singula singulis. Deter-

minatio autem Ecclesiæ aut summi Pontificis declarat & diffinit, quod aliqua veritas Catholica pro tali acceptanda est, quæ prius pro tali habita non est, sic de hæresi. Vnde Ecclesia sua determinatione diffinit veritates quas approbat fuisse Catholicas: & per condemnationem suam diffinit assertiones quas reprobat fuisse & esse hæreticas, & ita non facit nouum articulum fidei, sed nouiter diffinit aliquem articulum pertinere ac pertinuisse ad fidem & ad Catholicam veritatem. Gabriel vbi supra. Videtur & Gerf. de hæresi in multis locis operum suorum: & de declaratione per Doctores & expositores sacre scripturæ parte prima de protestatione circa materiam fidei. Sunt autem multæ hæreses & errores, vel innumerate damnatæ sacre scripturæ vel parte eius, sicut pater in libris Damasceni & Augustini de hæresibus. Contra omnes istas in comuni octo sunt viæ, quibus istæ hæreses cōuincuntur & opprimuntur: quas diffuse adducit Scotus q. 2. Prolo. Et alias fusius notauimus, quæ sunt, pronuntiatio prophetica, scripturarum cōcordia, auctoritas scribentium, diligentia recipientium, rationalitas contentorum, irrationalitas singulorum errorum, Ecclesiæ stabilitas, miraculorum claritas. Vide latius Sco. & Gerf. de hæresibus multorum, & precipue Albigensum, Valdesium, Vviclefitarum & Hussitarum, & aliorum, quæ superunt occasiones errandi ex odio & zelo non secundum scientiam contra discholos mores Ecclesiasticorum, quos intuebantur magis detestando, & cum indignatione quam miserando cum pia oratione & modesta redargutione. Gerson part. ij. de solitudine Ecclesiasticorum particula xlviij. Et idem scribit tract. de Simonia ad septimam rationem consideratione prima: Non est hæresis sine deprauatione intellectus per errorem in his quæ recta fides tradit. Differt hæresis à schismate: vide infra.

HÆRETICVS multipliciter inuenitur accipi. Vnde Occam cap. 2. lib. 3. primæ partis dial. ponit quinque acceptiones nominis hæreticus. Vno modo accipitur hæreticus per omni excommunicato, vt notat Gl. 4. q. 1. Quod autem. Secundo modo dicitur per uerborum sacrorum: & sic Simoniacus dicitur hæreticus. Hinc Gregorius in registro. j. quæst.

Eb 4 j. Quis.

j. Quisquis. Quisquis per pecuniam ordinatur ad hoc ut fiat hæreticus, promouetur. Tercio modo dicitur quicumque dubitat, vel putat fidem Christianam esse falsam, vel fictam: & sic omnes Iudæi, Sarraceni & Pagani, dicuntur hæretici, & generaliter omnes infideles: & sic omnis qui non tenet articulum fidei, largè dicitur hæreticus: vel qui corde & ore negauerit fidem. Et sic non omnis hæreticus est excommunicatus: isto modo sortilegi, qui negant fidem Catholicam ore & corde, dicuntur hæretici. Quarto modo dicitur omnis Christianus vel qui se putat Christianum, errans contra Catholicam veritatem, pertinaciter est hereticus, & sic capitur, propriè. Quinto modo dicitur omnis qui pertinaciter adhæret errori, qui sapit hæresim, vel qui pertinaciter asserit vel determinat aliquam hæresim. Dicitur autem sapere hæresim, quod ex hæresi & aliquo vero coassumpto (quod rationabiliter negari non potest) deducitur: sicut veritas dicitur sapere Catholicam veritatem, quæ ex Catholica veritate, & alio vero coassumpto inferri potest in consequentia necessaria. Hæc refert Gab. di. xiiij. quæst. ij. artic. iij. libr. 4. & has acceptiones habet Brulefer distinct. v. q. 2. libro 4. Et dicitur hæreticus secundum Paludem distinct. 14. quæstio. 3. libro 4. ab hærendo, & hæresis est secta vel diuisio, vel electio. Vnde quando ex electio ne, & non ex simplici ignorantia, quis diuidit se à fide Catholica, in quocunque articulo, quem explicite tenetur scire, vel alio per Ecclesiam declarato cum pertinacia, ipse est hæreticus verè. Dico autem per Ecclesiam uniuersalem, vel Romanam, quia ad particularem Ecclesiam non pertinet de fide uniuersaliter iudicare. Vnde dicēs contra articulos vnus Episcopi, excommunicationem potest incurrere, sed non hæresim. Et poena hæretici est, qui manifestè in hæresi deprehensus est, nisi mox arbitrio Ecclesiæ satisfaciatur: si sit laicus, statim, si sit clericus prius à suis ordinibus degradatus debet exponi iustitiæ seculari animaduersione debita puniendi, ne ouis morbi da inficiat totum gregem. Vide latius Paludensem de hæretico. Et accipiendū hæreticus, propriè, ut includit errorem in fide, & non extenditur ad infideles, qui nunquam

fuerunt de Ecclesia, potest sic describi: Hæreticus est verè baptizatus, vel pro baptizato se gerens, pertinaciter errans, vel dubitans contra Catholicam veritatem. Hæc definitio declarat Gabriel distinct. 13. qu. 2. artic. j. libro 4. Dicitur verè baptizatus propter baptizatum in ioco, qui si errat pertinaciter, non est hæreticus iudicandus: sicut nec Gentilis, aut Iudæus, non omnis autem errans est hæreticus. Vnde Hieronymus. Errare potero, hæreticus tamen non ero, quia non omnis errans est hæreticus. Dicitur, pro baptizato se gerens, propter baptisatū extra formam Ecclesiæ gerentem, tamen se ut verè baptisatum. Si errat pertinaciter, est hæreticus. Et dicitur pertinaciter, ad excludendum errantem, vel dubitantem ex simplicitate, vel ignorantia sola, non ex pertinacia contra veritatem Catholicam, talis enim non est censendus hæreticus. Dicitur autem pertinaciter errare, vel dubitare, qui non est paratus corrigi, cum inuenerit veritatem, hoc est cum veritas sibi ostenditur sufficienter, non deponit errorem, vel dubium. Vnde non sequitur: Ille asserit credit vel tenet hæresim, ergo est hæreticus, quia multi sancti & catholici Doctores tenuerunt opiniones contrarias in his quæ ad religionem pertinent, quarum una fuit hæretica, & tamen neuter eorum fuit hæreticus. Tum quia neuter pertinaciter adhæsit suæ opinioni. Tum quia non constabat quæ pars opinionis fuit hæretica & quæ catholica, antequam accessit Ecclesiæ determinatio, &c. Dicitur vel dubitans, quia pertinaciter dubitans, hæreticus est, ut in c. j. de hæreticis, ubi dicitur: Dubius in fide hæreticus est, licet contrariæ fidei non assentiat. Oportet, n. Catholicum firmiter asserere, alioquin fidem non habet. Vnde hæreticus, qui pertinaciter defendit hæresim iam damnatam: si fuerit deprehensus, nisi resipiscens se correxerit, nequaquaquam est ab Ecclesia tolerandus. Item hæreticus post poenitentiam & abiurationem in eam, quam abiurauerat hæresim, & relapsus, licet ad poenitentiam admittatur, tamē sine vlla audientia curiæ secularis exterminandus relinquitur, quia si quod tunc reuerteretur (ut ait Richar. di. 13. art. v. q. 4. libro 4.) conseruaretur in fide, vita, & alijs bonis temporalibus, alij securius

In hæresim relaberentur, faciliusque infici possit tota multitudo, quod diligenter cauendum est. Vnde Hieronymus: Resecandæ sunt putridæ carnes, & scabiosa ouis à ciuilibus repellenda, ne tota domus massa, corpus & pecora ardeant, corrumpantur, putrescant intereant. Arrius in Alexandria vna scintilla fuit, sed quoniam non statim oppressus est, per totum orbem eius flamma depopulata est. Hæc Gabriel vbi supra post Richardum. Vnde Apostolus ait: Hæreticorum sermo sicut cancer serpit, Canceris autem (ut scribit Gerson parte prima, de erroribus, circa præceptum: Non occides) morbida tabes, nisi cauterio elevari, fortique tollatur, crescit assidue sua contagio. Non aliter hæretica pestis, quæ dū vult se fouere, fit ægrior: dum defensorē querit ille, mittit verbum in rete pedes suos & in maculis eius ambulat: se non euoluens, sed inuoluens, ac pondere suo de errore in errorem means. Verum quippe est illud Philosophicum: Vno inconuenienti dāro multa sequuntur: præsertim dum error in principiis, qui parvus crescit in plurimos, & fit velut vna cathena tenebrarum, qua colligantur hæretici. Multa ibidem Gerson de hæreticis & hæresibus, &c. Hæreticus secundum Richardum distinc. 13. art. 1. quæst. 5. libr. 4. est ille qui proficitur Christum, & eius dogmata corrumpit, si cum hoc annexa est pertinacia. Hæreticus, ut diffinit Augustinus, & habet Magister in textu in fine dist. 13. libr. quarto, est qui pro alicuius temporalis commodi & maxime gloriæ, principatusque sui gratia falsas aut nouas opiniones gignit uel sequitur. Augustinus de utilitate credendi & habetur 24. quæst. 3. quæ uerba tractat & refert Gerson parte prima, in assertionibus Magistri Ioānis parui: & infra Gerson in articulis specialibus contra Petrum de Luna ait: Proprie dicitur hæreticus, qui pertinaciter asserit, imò determinat hæresim. Est autem pertinax, qui non est paratus corrigi, & qui non querit cauta sollicitudine veritatem, sed impugnat & ad impugnandum omnes inducit sub pœnis terribilibus, quantum in ipso est, &c. Hæreticus, ut scribit Sanctus Bonauentura di. 13. libro 4. circa textum, est qui diuinæ legis ignorantia vel contemptu pertinax inuen-

tor proprii erroris, aut alieni sectator Catholicæ veritati mauult aduersari quam subijci. Et ut ibidem scribit: Differt hæresis à schismate, quia hæc est contra fidem. Schisma contra mores vel vinculum charitatis. Sententia autem contra fidem ratione adinventionis, dici potest superstitione, id est supflua institutio: de quo latius Bonauentura. Fuerunt autem plures hæretici, ut scriptis reliquit Dominus Card. Came. in de laudibus Theologiæ, ut alijq; Manichæi, Arriani, Sabelliani, Pelagiani, innumeri, q. varijs timoribus stimulis, doloribus, tormentis, laboribus, molestijs, & tentationum periculis, Christi Ecclesiam infestarunt. Aduersus quos Doctores Catholici per scripturæ sacræ victoriosissime pugnaverunt, qui quidem hæretici dissipauerunt iugem Euangelicam falso modo glossando, & scripturas peruertendo à uero sensu, quæ quidem lex Euangelica est tepus faciendi (ut scribit Iacobus de Valentia super illud Psalm. Beati immaculati.) Tempus faciendi Domine dissipauerunt legem tuam, &c. Alias de hæreticis & de hæresibus plura à Doctoribus perscribuntur. Sed sufficiunt pauca Theologiæ tyroni & neophyto.

HIERARCHIA penultima producta, Latine sacer principatus, Græci ἱερα. sacrū dicitur, ἀρχή principatus, &c. Et ut notat Gabriel distinc. 9. quæst. 1. articuli. 1. libr. 2. Hierarchia dicitur à gera, quod est sacer, & archia principatus, quasi sacer principatus: & describitur a sancto Bonauentura distinc. 9. libr. 2. sic: Hierarchia est rerum sacrarum & rationabilium ordinata potestas in subditis debitum retinens principatum. Et est triplex, scilicet supercelestis seu therarchia, quæ dicitur diuina. Celestis quæ est angelica: & subcelestis, quæ est humana, siue ecclesiastica. Quia enim hierarchia non est nisi in substantia intellectuali. Substantia autem intellectualis est triplex, diuina, angelica & humana: ideo triplex est hierarchia, scilicet supercelestis, & est sacrosancta Trinitas, ac diuina personarum unitas: quam sic Dionysius cap. tertio. de Angelica hierarchia describit: Est pulchritudo diuina, ut simplex, ut bona, ut perfectio nis auctor, pura, nullam prorsus admixtionem dissimilitudinis accipiens, rerum singulos

gulos pro meritis lucis suae participes faciens, & sacrosancto mysterio perficiens, quantum quisque initiatus congrue illius in se exprimere immutabilem nititur effigiem, in qua diffinitione tangitur increatae hierarchiae personarum pluralitas, essentiae unitas, communicabilitas, summa perfectio, & perfectionis liberalis diffusio, quae declaratur abunde à Gabr. ubi sup. De hac hierarchia vide Gersl. part. 2. tract. de nobilitate, & par. 3. tract. de Canticorum originali ratione.

HIERARCHIA creata secundum Dionysium ubi supra, tam angelica quam humana est ordo sacratio, & scientia, & operatio, quae ad Dei similitudinem pro viribus nititur, ac pro modo suo ad imitationem Dei ex indulta sibi diuinitus in intelligentiae luce subuehitur. Vnde breuiter, ut dicit Gabriel distinctione nona, libro secundo, Hierarchia creata, est sacra quaedam potestas, plures continens ordines, communicans inferioribus, determinato ordine quod à prima potestate diuina suscepit. Latiùs Gabr.

HIERARCHIA angelica est triplex secundum Dionysium, scilicet eparchia, id est suprema: mesarchia, id est, media: & hyperchia, id est infima. Sumitur autem haec distinctio secundum proprietates, quas ponit Dionysius, quae sunt scientia, ordo, actio. Vel aliter accipitur haec distinctio, & clarius secundum habere tres status & officia, quae sunt status contemplatiuorum, praetatorum, & actiuorum. Penes status contemplatiuorum est hierarchia suprema: penes statum praetatorum est media: penes statum actiuorum est sumpta hierarchia infima. Vnde supremae hierarchiae est immediate conuerti ad Deum per actus contemplationis & non occupari circa exteriora principaliter. Media est in praesidentia, qui praesident ceteris, eos ordinando, principiando, & ad salutis ministeria exequenda dirigendo, quorum executio Angelorum est vltimae hierarchiae: de quo latiùs vide apud Gabrielem. Sunt autem tres actus hierarchici, scilicet purgare, illuminare & perficere, & isti actus hierarchici secundum Theologos, ita dicuntur, quod conueniunt cuilibet Angelo. Prima enim hierarchia seu suprema purgatur, illuminatur & perficitur à hierarchia,

thearchia siue diuina. Media à suprema purgatur illuminatur, & perficitur. Et tertia vel infima à media, & illa tertia in nobis agit haec tria de cursu communi. Et purgatio non intelligitur in Angelis à mundi tertia aliqua, sed à nescientia: de quo videatur Gabr. in serm. 4. de Angelis, qui incipit: Nonne sunt omnes administratorij spiritus? & qu. 2. ubi supra Gabr. Differunt autem illi actus purgare, illuminare, & perficere in connotato. Nam in subtrato supponunt pro eodem, scilicet inductione scientiae. Purgare autem connotat praecedentis ignorantiae remotionem. Illuminare obiecti manifestationem. Perficere subiecti eleuationem, & meliorationem. Vide latiùs Gabrielem & beatum Dionysium. Et in qualibet hierarchia pronuntur tres ordines. Est autem ordo secundum Magistrum, multitudo celestium spirituum, qui inter se aliquo munere gratiae simulantur, sicut in naturali donorum participatione conueniunt: hoc declarat pluribus Gabr. In prima sunt Seraphim, Cherubin, Throni: in media & infima diuersitas apud Doctores inuenitur, de quo copiose legito Gabr. d. 9. q. 1. lib. 2.

HIERARCHIA Ecclesiastica, quae est in ecclesia militanti, in qua varij gradus ponuntur, quorum alter alteri praesidet, non tamè taliter sicut in Angelis. Nam in ordine Angelico gratia correspondet naturae, ut quo meliora habuere naturalia, nec eis sunt abusi perfectiorem consecuti sunt gratiam. Non sic in hominibus, ubi nec naturalibus, nec officijs correspondet gratia. Sed frequenter quae meliora habent naturalia (quia abutuntur eis) minorem habent gratiam, & in eminentioribus constituti gradibus, prohdolor, in gratia et meritis inueniuntur inferiores, dicit Gab. q. 1. d. 9. dub. vlt. lib. 2. Et in hac hierarchia tres actus hierarchici reperiuntur, ut scribit Gerson parte. 1. de potestate Ecclesiastica consideratione 5. Purgare per afflictionem penalem excommunicationis, vel interdicti si rebelles inueniantur, illuminare per predicationem & doctrinam, perficere per aliorum sacramentorum ministrationem. **HISTORIO** qui etrusco vocabulo ludio vocatur. Et Alex. quaest. 109. part. 4. membr. 1. & post eum Gabr. di. 16. quaest. 4. dub. 2. li. 4. distinguit

distinguit duplices histriones. Sunt enim histriones qui per aliquod instrumentum aut corporis gesticulationem hominis intendunt prouocare ad vanos risus, & malam ineptamque laticiam, & qui ob hanc causam dat eis, immolat damoni, & peccat. Sunt & qui nouerunt in musicalibus instrumentis canere, figella aut cithara, ad infirmam naturæ cōsolationem, sicut Dauid cecinit in cithara coram rege Saul, quum spiritu malo agitabatur, & melius habebat, & talibus dare, peccatū nō est. Histrionum autem & parasitorum mos est (inquit Gers. par. 2.) nullibi rariū quā in domo propria moram facere.

HISOCHLES. & hisopleurus sunt græca vocabula. De quibus Tho. in scripto. j. di. 27. q. 1. art. 1. dicit quod quamuis sint diuersi trianguli, tamen sunt sub vna differentia figuræ triangularis, eo quod ambo habent tria latera, sed differunt, quia hisocheles significat triangulum qui est duorum æqualium laterum Δ. Hisopleurus verò significat triangulum æquilaterum per omnia. Exemplum Δ

HOMO ab humo dicitur, quia de limo terræ est conditus secundum corpus. Et hoc ideo secundum aliquos, ne ipse eleuaretur in superbiā, sed cognoscens se factum ex vili & infimo elemento humiliaretur, ne gratiam Dei perderet, vt dicit Berni: quoniā Deus superbis resistit, humilibus autē dat gratiam. Iaco. 4. Item vt homo instrueretur quæque vicia cauere. Vnde licet corpus humanum sit compositum ex quatuor elementis, tamen in eo prædominatur elementum terræ, nō autem ignis, ne homo esset nimis iracundus vel accensus ad nocendum proximo, nec elementum aeris, ne prædominaretur in eo ventus vanæ gloriæ ambitionis, superbiæ & huiusmodi. Nec elementum aquæ, ne prædominaretur in eo fluxus luxuriæ & carnalis voluptatis, ita Pelbartus refert in secundo libro Rosarii Theolog. Et est animal rationale, homo mortale, & hoc secundum Philosophos. Secundum theologos homo est creatura rationalis ad imaginem & similitudinem Dei facta, & ad beatitudinem æternam ordinata, id quod latius declarat frater Pelbartus. Et licet homo habeat liberum arbitrium (vt scribit Gabriel distinct. 11. quæst.

vnica. art. 1. libr. 2.) ira vt quantum ad interiores voluntatis actus violentari non possit per potentiam creatam. Est tamen inconstans, & citō mobilis, & in vtramque partem vertibilis, & post primi hominis peccatum pronior ad malum, multaque habet inclinancia ad lapsum. Inter quæ numerantur imperceptibiles demonum (salutem hominum impedire molientium) doli & fraudes, quorum nulla quies in tenendo. Circumeunt enim tanquam leones rugientes, quærentes quem deuorent. 1. Pet. 3. vnde difficile est homini viuere sine peccato, nisi gratia Dei adiuuetur, vt Probat August. in omnibus libris quos fecit contra Pelagianos, in quibus disputat & probat quod taliter fuit tota natura humana siue caro in Adam corrupta & fauciata fomite peccati, quod nullus homo ex tali natura viciata à primis parentibus per liberam generationem traducta potest vitare peccatum, nec potest facere bonū, nec implere diuina præcepta, nisi talis natura sic corrupta per gratiam Christi sanctetur. Id quod & alijs testimonijs probat Iacobus de Valentia tractat. 3. cap. 2. regula. 4. prologi in Psalterium. Propter hostium igitur impetus & aduersa quæ homini accidunt, indiget homo angelica custodia & præsidio. Indiget autem ad quatuor in genere, vt ait Bonauentura post Alexand. scilicet ad perficiendum in gratia, ad præseruationem à culpa, ad resurgendum à noxa perpetrata, & à facinorum multiplicitate committenda. Nam in profectu impeditur, ad casum impellitur, in lapsu detinetur, & ad vltiora committenda peccati admissi pondere aggrauatur, & ad custodiam cuiuslibet viatoris deputatur angelus bonus à principio natiuitatis, vt ostendit Magister di. 11. libr. 2. addit rationes cōgruitatis tam ex parte Dei, quā ex parte hominis S. Bonau. Videatur & Gabriel de hoc distinct. 11. quæst. vnica. art. 1. libro. 2. Nec deserit vt ibidem ostendit ipse hominem angelica custodia quamdiu permanet hic in vita. Et homo pro maiori parte in scriptura intelligitur Adam cum tota sua posteritate, vt scribit Iacobus de Valentia Psal. 8. Et quando in scriptura ponitur filius hominum, vel filij hominum, intelliguntur filij Adam. Adam autē nō dicitur filius

filius hominis, nec filius hominum, quia non fuit genitus ab homine, sed à Deo formatus, ideo dicitur filius Dei per creationem, & non per generationem, & ceteri filij hominum, quia à viro & muliere. Sed Christus filius hominis dicitur, quia à sola Maria homine generatur. Valentia,
 Homo est concretum prædicamenti substantiæ huius abstracti humanitas, & non tantum voce, sed etiam significatione, ut scribit Gabr. di. 7. quæst. vnica art. 3. dub. 1. Nā homo significat suppositum subsistens in natura humana, siue ipsum sit idem naturæ humanæ siue non. Humanitas verò significat naturam humanam, à quo suppositum denominatur homo, quæ realiter nihil aliud est quàm compositum ex corpore seu materia & anima rationali, ut vult B. Hiero. in explanatione fidei ad Damasum Papam, siue tale compositum sit suppositum siue nō. Suo modo dicendum est de alijs concretis substantialibus corpus, corpus animatum, animal, & suis abstractis. Ex illo sequitur, quod hæc oratio nō est diffinitio hominis compositum ex materia & forma rationali, nec illa substantia seu compositum ex materia & anima rationali, non enim conuertitur cum diffinitio. Nam non conuenit Christo, qui non est cōpositus ex materia & forma, ut aliàs dicitur. Sed hæc est diffinitio hominis animal rationale, illa enim conuertitur cum diffinitio, quia conuenit tam verbo incarnato quàm omni homini creato, & solum tali. Item omne suppositum subsistens in natura humana verè & propriè est homo, quia cuilibet tali conuenit vera & propria hominis diffinitio. Item natura humana si bi derelicta est homo, talis enim est suppositum & persona subsistens in natura humana. Subsistit enim in seipsa, eò quod non communicatur alteri. Differentia autem est inter humanam naturam in Christo & hominem Christum, ut idem scribit Gabr. di. 9 quæst. vnica, artic. 1. lib. 3. Nam homo est nomen personæ, humanitas naturæ, licet frequenter sancti vno vtuntur, p. alio, ut quoties dicunt verbum assumpsisse seu suscepisse hominem, ly hominem accipitur pro natura humana. Accipitur tamen quædoque propriè, ut ab inuicem distinguuntur natura humana & suppositum verbi,

& cetera. Et Petrus de Aliaco quæst. vnica, art. 1. lib. 3. ait hanc virtute sermonis esse falsā, filius Dei assumpsit hominem, quia ly homo supponit pro persona filij Dei. Ideo inquit si talis locutio quandoque inuenitur, Augustini vel aliorum sanctorum exponenda est, ut intelligamus per hominē humanitatem, ita quod capiatur concretum pro abstracto. Et secundum eundem ista nomina homo & humanitas non sunt synonyma, sed possunt pro distinctis rebus supponere, nam hoc nomen homo est nomen suppositi, & supponit pro filio Dei, sed hoc nomen humanitas est nomen naturæ & nō supponit pro filio Dei, & c. Aliac. quem latius de hoc vide. Ideo ista est hæretica, filius Dei est humanitas, tamē ista est vera, filius Dei est homo. Videatur latius Sanctus Bonauent. di. 5. quæst. 4. in secundo principali lib. 3.

Homo secundum aliquos multis modis potest accipi, ut & notat Gabr. di. 22. Vno modo ut significat omne subsistens in natura rationali capiendō rationale ut distinguitur contra intellectuale, & sic anima rationalis separata esset homo apud illos qui dicunt animam separatam esse personam. Homo enim quia concretum est, nō supponit nisi pro persona seu supposito. Et sic accipiendō opinio Hugonis est vera, qui posuit animam esse hominem, & ita Christum fuisse hominem in triduo. Secundo posset accipi siue ex impositione siue ex usu, ut significaret subsistens in corpore & anima rationali coniunctis, siue inter se siue tertio, & sic opinio magistri est vera, quam habet di. 22. lib. 3. qui tenent quod ad rationem hominis requiritur corpus & anima, neque est homo si alterum desit, requiritur etiam coniunctio illorum, & tenet quod solus Christus est homo in triduo. Vide latius Gabr. vbi supra. Posset & tertio accipi pro supposito subsistente in natura composita ex materia & anima rationali tanquam ex forma ipsam materiam informantem, & sic verbum est verus homo, sed non in triduo. Et illa acceptio secundum Gabrielem videtur esse propria. Nam apud omnes philosophos homo describitur animal rationale, & omne animal est corpus, sed omne corpus compositum est ex materia & forma, vel saltem suppositum subsistens

subsistens in humanitate. Humanitas autē est natura composita ex materia & anima rationali, secundum illam tertiam acceptionem dicitur qđ Christus in triduo non fuit verus homo, quia in illo triduo persona Christi non subsistebat in natura humana, igitur non fuit verus homo, vt probat Gabr. Vnde hæc propositio, Christus in triduo fuit homo, nullo modo est concedenda secundum omnes doctores modernos, vt dicit Brulef. dist. 22. q. 1. lib. 3. de quo & in dictione TRIDUUM dicitur Astipulatur Paulus Cortesius dis. 3. lib. 3. suarum sent. cum ait: Multi etiam Christū illo ipso mortis triduo hominem extitisse adiecerūt, qđ sane falsum omnino videri debet, cū maxime mortis veritatis interit post lethum hominem esse desinere, quādoquidē mors hominis ab animæ secretionē nascatur, qua hominis absoluta ratio cumulat. Ideoq; male Hugo Victorius Christum ipso triduo hominē extitisse probare conat, animam hominem esse affirmās, nec multo secus a sententiarum principe in hac opinione peccatur, quāquam alio flexu declinet, & quasi alterius pedis solea altiusculat, ne claudicatio appareat. Hæc Cortes. Videatur & S. Bona. di. 21. q. 1. lib. 3. Persona quoque verbi non posuit in triduo Christus nominari, vt dicit Gabr. vbi supra, quia Christus vt aliās dicitur, est nomen suppositi in duabus naturis, diuina & humana subsistentis. In triduo autē non fuit natura humana, igitur nihil subsistebat in natura humana. Nomen itaq; Christus in triduo pro nullo supposuit, & conceptus eius in se falsus fuit, ut dicit Scot. di. 22. li. 3. Et licet secundum sermonis proprietatē vt inquit Gabr. Ille Christus in triduo fuit in sepulchro aut in inferno, sunt falsæ: tamen ille, Christus iacuit in sepulchro, Christus descendit ad inferna, sunt concedendæ. Paret primum, quia Christus cum illa determinatione in triduo pro nullo supponit, ergo cum sint affirmatiuæ sunt falsæ, quo ad secundum patet, quia persona verbi quæ est vel fuit Christus iacuit in sepulchro, ergo ab æquivalente ad æquiualens, posset tamen prima cōcedi inquit Gabr. si ly in triduo, determinaret ly iacuit seu fuit, secus si determinaret ly Christus, quia tunc Christus alienatur.

HOMO EST DUPLEX, exterior & interior, vetus & nouus. Vnde famosa est Apostoli distinctio de homine veteri & nouo, interiori, scilicet & exteriori. Dat interiori quicquid spectat ad diuina; dat exteriori quicquid ad vicia & ad brutales spectat affectus. Primum vocat spiritualem hominē, alterū animale. Huius distinctionis meminit Gers. tract. 7. super Magnificat. Vnde Alexā. de Ales q. 68. memb. 3. part. 2. homo exterior dicitur propriē cū cōuertitur homo ad exteriora bona concupiscenda p se. Homo interior dicitur cum conuertitur homo ad interiora siue æterna propter se. Et secundum hoc exterior corrumpitur, interior renouatur. Cū enim homo (sicut dicit Greg.) incipit exterius interire, tunc incipit interius viuere. Propter qđ dicit Apost. ad Eph. 4. & Col. 3. Expoliantes vos vet. hominem cum actibus suis, & induite nouū. Aliter dicitur in glo. 2. Cor. 4. Quicquid est in nobis commune cū pecore, exterior homo est, is q̄ intus est imago Dei. Et August. 12. de trin. c. 1. & lib. 14. & 16. &c. Quicquid habemus in anima cōmune cum pecore, rectē dicitur ad interiorem hominem pertinere. Sequitur, vbi incipit nobis aliquid occurrere quod non est nobis commune cum bestiis, vbi incipit ratio, vbi homo interior iam possit agnosci. Sed hoc dictum Alex. intelligitur in quantum coniungitur cum rationali parte ad quā ordinatur, vt inquit Gabr. di. 25. q. vni ca, art. 3. dub. 1. lib. 2. Vel homo exterior capitur dupliciter, aut pro parte sensitua hominis, vt dicit glo. 2. Corint. 4. cui consonat glo. Eph. 4. super illud: Deponite vet. hom. Corpus exterior homo est, anima interior. Corpus accipitur pro anima sensitua, anima pro parte intellectiua. Secundo accipitur homo exterior pro homine finem suum in exterioribus creaturis ponente. Homo interior per oppositum est homo, finem suum in Deo creatore constituens, &c.

HOMO VETVS secundū Alex. est homo peccato, propago veteris Adæ. Vnde glos. ad Eph. 4. sup illud: Deponite vos, & est Amh. Homo interior si vicia pristina sequitur vetus dicitur: Si autē in nouitate vitæ ambulat, alienus à seculari errore nouus dicitur. Et Glo. interli. Col. 3. super illud: Ex-

poliate

poliarte vos veterem hominem. Homo vetus via vetus in peccatis secundum Adā, & in Glo. allegata ad Ephe. 4. In interiore homine agitur hæc vetustas & nouitas, patet ergo quod homo vetus & nouus pertinet ad interiorem hominem acceptum, pro parte intellectuā, & non ad exteriorem acceptum pro parte sensitiua. Et tam homo vetus quā nouus inuenitur in utraq; portione inferiori & superiori, quia secundum utramque portionem contingit peccare & mereri, de inferiori, quia circa temporalia meremur & demeremur. Et homo exterior acceptus, secundo modo pertinet ad portionem inferiorem. Interior verò ad utramque, quia contemplando finem agit secundum portionem superiorem ordinādo exteriora ad finem, agit secundum portionem inferiorem. Accipiendo autem hominem exteriorem primo modo pro parte sensitiua, sic non pertinet ad aliquam portionem rationis, interior verò pro parte intellectuā pertinet ad utramque. Gab. di. 2. 4. quæst. vnica, art. 3. dub. 1. lib. 2. Ponit & Gerson parte. 3. tractat. 2. de canticordo differentiam veteris & noui hominis secundum Apostolum, quod vetus tyrannizat lege carnis, & peccati quod obuiat & dissonat rationi, quod legi Dei subiectus non est, quod captiuat nos sub iugo peccati, & ita de reliquis. At nouus agitur, ducitur & regitur spiritu libertatis & iustitiæ, & adoptionis filiorum, & spe hæreditatis æternæ. Et idem Cancellar. par. 2. serm. in cœna Domini, q. incipit A Deo exiuit, dicit eos solos propria appellatione hominis dici debere qui boni sunt, & ad Deum omnia referunt. Potius igitur homo esse verè iudicatur ex parte animæ, & non ex parte corporis, quia homo est animal rationale. Vnde Augustinus super Ioan. dicit: Non distat homo à pecore nisi intellectu & ratione, cum corpus mortale habeat sicut & pecora. De quo videre potes Pelbartū serm. de vno vel pluribus martiribus, qui incipit: Qui vicerit. Sunt autem cuncta creata propter hominem, ut copiose scribit Gabr. di. 1. 3. quæst. vnica, lib. 2. art. 3. dub. 4. verum loquendo de fine principali & ultimo, omnia creata sunt, propter Deū, ut dicit Prouerb. 16. Vniuersa propter se metipsū operatus est Dominus. Et Apoc.

4. Tu creasti omnia propter voluntatem tuam, loquendo autem de fine sub fine, sic omnia sensibilia, imò omnia corporalia creata sunt propter hominē. Vnde Gene. 1. dicitur ad hominem productum. Crescite & multi. & reter. & subijcite eam: & dominamini pisci, maris & vola, & c. & vniuersis ani. que sunt super. Et Gen. 9. post lapsum. Terror vester ac tremor sit super cuncta animantia terræ, & super omnes vola. & c. li cum omnibus quæ mouentur super terram, & c. Et 1. Cor. 3. & allegat Magister di. 1. lib. 1. Omnia vestra sunt, siue mūdus, siue vita, siue mors, siue presentia, siue futura, omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei. Et Philosophus: Homo est quodammodo finis omnium. Hinc etiam Platonici dixerunt & Arist. 1. Politic. Omnia propter hominem, ipsum verò propter Deum factum. Hinc resurrectionis futuræ necessitas concluditur, alioquin naturalis institutio finis frustra esset, ut dicit Gerson parte. 2. sermone in Cœna Domini.

HOMO RECTVS dicitur ut inquit S. Bonau. in prolog. 2. sentent. quando intelligentia adæquatur summæ veritati in cognoscendo, voluntas conformatur summæ bonitati in diligendo, & virtus continuatur summæ potestati in operando: hoc autem est quando homo ad Deum conuertitur ex se toto. Fecit autem Deus hominem rectū, ut dicit Eccles. sed ipse ut inquit Gers. super Cantica canticorum, immiscuit se infinitis quæstionibus per curiositatem, instabilitatem & cupiditatem. Primum in rationali, secundum in irascibili, tertium in concupiscibili.

HONESTAS dicitur honoris status, terminus boni, & finis honoris, ut scribit Gers. tractat. 12. super Magnificat. Est autem honor ille bonum honestum, bonum conueniens appetitui rationali ut rationalis est. Et honestas ut scribit Paulus Cortes. lib. 3. sententiarum di. 8. non modò germinat virtutis, sed etiam tanquam quædam temperantiæ conditio describitur. Honestum (ut scribit B. Thom. 2. 2. quæst. 145. art. 1.) est idem quod spiritualis pulchritudo, vel quod est honore dignum, & est idem quod virtus, refertur nonnunquam ad corporis pulchritudinem. Terentius: Ita medijament honestus

honestus est, hoc est, formosus. Et honestus (vt ait Tullius) est quod sua nos vi trahit, & allicit sua dignitate. Et finis naturæ intellectualis est (vt scribit Gerson tracta. 10. super cantico Mariæ) vt suscipiatur ad bonum honestum, quo solo fruatur, & in illo delectata quiescat, nulla ad hunc finem attingit irrationalis creatura, quia nec ad illum creata est, memorandum, intelligendum, & amandum. Et vt Cicer. ait, 1. Offic. Nihil honestum esse potest quod iustitia vacet.

H O N O R propriè est reuerentia & dignitas quæ ex causa aliqua alicui exhibetur. Virgil. *Haud equidem talime dignor honore*: quãdoque accipitur pro pulchritudine, aliquando pro obseruantia & cultu, Virgil. *Semper honore meo, semper celebrare domus*. Interdum pro pudicitia, quandoque pro premio, quandoque pro sepultura, Virgil. *Cernit ibi mæstos, & mortis honore carentes*. Et honor est maximum bonorum exteriorum secundum Aristot. lib. 4. Ethic. Et lib. 1. Rhet. Honor est benefactiue gloriæ indicium. Et Thom. in ii. ij. quest. 129. artic. 3. Honor est cuiuslibet virtutis præmium. Honor secundum Gersonè parte 3. de uerbo & hymno gloriæ, est exhibitio reuerentiæ in signum virtutis. Soli autem Deo honor & virtus, &c. Honor secundum Alex. in 3. parte sum. quest. 33. secundum propriam rationem, est protestatio præminentie in aliqua exhibitione illi qui honoratur. Honor potest accipi materialiter & formaliter. Materialiter accipitur pro eo quod exhibetur, ut beneficium, obsequiū, obedientia & huiusmodi. Formaliter autem honor accipitur pro ipsa protestatione præminentie vel dignitatis. Et est honor qui debetur Deo, & est latria, qua homo protestatur Deum suum conditorem. Et est honor, qui debetur homini, & est honor dulciæ. Et quantum ad protestationem honor non dicitur æquiuocè nec etiam vniuocè, sed analogicè, quemadmodum ratio præminentie cuius est, quātū uero ad exhibitionē æquiuocè diceretur nisi discernatur ipsa protestatio, &c. Est & honor parentum, quo parentes debemus obsequare. Vnde Exod. 20. dicitur: *Honora patrem tuum & matrem tuā, vt sis longeuus super terram*. Et Deut. 5. *Honora patrem*

& matrem tuam sicut præcepit tibi Dominus, vt lo ago viuas tempore & bene sit tibi. De quo honore multa colligit frater Pelbartus lib. 3. Rosarii Theolog. Et latria quæ est seruitus & cultus soli Deo debetur ratione summi dominij & bonitatis & potestatis (de quo supra) fit triplici honore (vt scribit Iacobus de Valentia super illud Psalm. Scitote quoniam Dominus ipse est Deus, &c.) scilicet oblatione, ratione summi dominij, & prostratione, ratione summæ potestatis, quia ex nihilo nos creauit, & confessione laudis, ratione summæ bonitatis, & propter beneficia recepta.

H O R A tempus significat, id est quamcunque æternitatis partem, siue annum siue diurnum siue nocturnum spacium significet. Et horæ canonicæ, & has adaptare horis diei vt primā primæ, tertiā tertiæ, quāuis singularibus personis sit cōgruum, non tamen necessarium, vt scribit Gerson part. 2. in regulis moralibus. Horas enim quaslibet præuenire vel subsequi pia intentione seu utilitate fas est, vt de sero dicere matutinas pro mane sequenti, vsum tamen ecclesiæ cuius suus est principalior titulus, aut quā actualiter incolit beneficiatus regulariter insequi debet, nisi dispenset, vel superioris auctoritas vel paupertas, vel pia conuenientium charitas atque utilitas, &c. Et horæ dominicæ quæ sint, & quid qualibet hora Christus passus sit pro salute nostra. Videatur Gabr. dist. 15. quæst. vnic. art. 2. lib. 3. & lect. 13. cano. &c. Vnā hora matutina comprehenditur, ligatur vt latro: ad Annam primò, deinde ad Caiphā ducitur, ceditur, molestatur. Hora diei prima coram præside Pilato sistitur & accusatur. Hora tertia linguis Iudæorum crucifigitur, nudatus flagellatur, coronatur, purpura illusorie vestitur. Hora sexta contemnitur, ei jecitur, condemnatur, cruci oneratur, crucifigitur. Hora nona in cruce tensus, sitiens, & clamans magna voce, moritur. Hora vespertina latus lancea perforatur, ac de cruce mortuus deponitur. Completorii hora sepelitur ac sepulchrum positus custodibus clauditur, signatur. Ecce nullum tempus aut ætas inuenitur in qua salus mundi nō pateretur. Gabr. vbi supr. & in cano. latius vbi supra videatur.

HOSTIA

HOSTIA (vt dicit Esichius) vt eum refert Gabriel lect. 33. cano. dicebatur quod ad hostium tabernaculi ducebatur, manibus offerentium impositis capiti eius, vt sic significaretur quod per ipsam ad sancta pateret accessus. Vel ideo, quia pro vincēdis vel iam victis hostibus offerebatur. Capitur & hostia tripliciter, vt idem scribit lect. 80. cano. in fine. Et secundum Brulefer di. 10. quest. 3. libr. 4. capitur multis modis. Primo modo capitur hostia communiter pro omni sacrificio, quod offerebatur Deo in lege antiqua, siue esset pro expiatione peccatorum, siue pro pace habenda. Secundo modo capitur pro sacrificio propriē quod offerebant pagani & idolatræ idolis pro victoria habenda. Tercio modo capitur magis propriē, & idem est quod sacramētum eucharistiæ, & sunt illæ species panis & vini, scilicet illa albedo & illa ro-
runditas, sub quibus continetur corpus Christi. Sic accipitur cum dicitur, hostia frangitur vel diuiditur. Sic etiam accipitur cum dicitur: Hostia consecratur, vt dicit Alexand. de Ales, quia consecratio propriē loquendo respicit speciem continentem, non corpus contentum. Nihil enim cōsecrationis corpori Christi additum est vel sanctificationis. Quarto capitur hostia propriissimē pro re contenta in ipsa hostia, & est ipse Christus. Vnde canit ecclesia in hymno: O verē digna hostia. Sic dicit Apostolus ad ephē. 5. Qui dedit semetipsum pro nobis oblationem & hostiā Deo in odorem suauitatis. Et Ambr. In Christo semel oblata est hostia ad salutem potens. Quid ergo nos? Nōnne per singulos dies offerimus, sed ad recordationem mortis eius, & vna est hostia & non multæ. Capitur & hostia quandoque pro pane conuertendo in corpus Christi, vt in principio ante canonis initium, cum dicitur: Suscipe sancta trinitas hanc oblationem seu hostiam, vbi demonstratur panis & vinum in altari posita, quæ etsi non offeruntur in se, offeruntur tamen secundum id in quod conuertuntur. Capitur & vltimo hostia pro quocunq; homine iusto & sancto, sanctificante se totaliter Domino. Hæc Gabriel & Brulef. vbi supra.

HUMANITAS quæ Græcè dicitur ἀνθρωπότης, accipitur tripliciter, scilicet pro natura

hominis, & pro virtute quæ consistit in exteriori subuentione, condescendendo defectibus aliorum secundum B. Thom. super epistolas Pauli ad Titum 3. cuius tres partes ponit Gerson part. 4. serm. de sancto Ludouico: & sunt humilitas, mansuetudo & misericordia, quæ appellatione vulgi pietas nuncupatur, vt tangit Aug. 3. de Ciuit. Dei. Humanitas præterea significat eruditionem atque institutionem in bonas artes, quas qui synceriter cupiunt & assequuntur, hi sunt maximē humani, quare & artes ipsæ liberales humanitatis studia appellata sunt humanitas, secundum S. Bonauent. di. 5. quest. vltim. lib. 3. & post eum Brulefer dist. 1. quest. 1. lib. 3. consueuit accipi tripliciter. Vno modo per humanitatem possunt intelligi principia constituentia hominem, vel pro partibus constitutibus hominem, vt corpus & anima. Et sic dicimus quod duplex est homo, scilicet interior & exterior, homo interior est anima, homo exterior est corpus, aliter tamen hoc capitur, vt dictum est supra. Alio modo per humanitatem potest intelligi forma consequens totum compositum. Tercio modo capitur pro proprietatibus corporis humani vel consequentibus ipsum hominem in quantum est homo: vt iste fecit mihi magnam humanitatem, id est magnam charitatem exhibuit, & sic ribilitas est proprium hominis. Et describitur humanitas, vt dicit Brulefer vbi supra, hoc modo est natura composita ex corpore & anima intellectuali, homo verò est natura composita ex corpore & anima intellectuali, quæ est sustentata ab aliquo, vel aliquod suppositum sustentans talem naturam. Omnibus prædictis modis inquit Bona. concedendum est filium Dei assumptisse humanitatem. Si enim nomine humanitatis intelligantur principia ipsa constituentia hominem, videlicet anima & caro, absq; dubio verum est quod filius Dei assumpsit humanitatem, id est animam & carnem. Item si nomine humanitatis intelligitur forma torius, adhuc habet veritatem. Filius Dei assumpsit humanitatem, id est formā humanam, iuxta illud quod dicitur Philip. 2. Humiliauit semet. for. ser. acci. Postremo si nomine humilitatis ipsa proprietas consequens intelligitur, adhuc

veritatem

veritatem habet: Filius Dei assumpsit humanam naturam, quia non solum naturam humanam, sed proprietates consequentes, si cut dicit Damasc. Si quis autem hoc ultimo modo solum intelligit quod assumpsit humanitatem, id est hominis proprietatem, errat circa incarnationis veritatem, oportet enim ponere quod hoc triplici modo dicendi, filius Dei assumpsit naturaliter humanitatem. Bonau.

HUMILITAS secundum Bern. est virtus quam versissima sui cognitione sibi ipsi quilibet vult. Eam Paulus Cor. 13. suarum sententiarum dist. 8. dicit nasci ex modestia, quae secundum eundem cum sit sui generis, animo frangit adhibet ne insolentius super naturam suam collatur. At pugnantissime superbiam cum humilitate praemia affirmamus, ut idem ait in fine huius dist. 8. quae superbie voluntario vento tenta, cum supra naturae suae modum efferatur, immoderatio est excellentiae cupiditas, ac caput sceletum omnium & mare, & cat. Signa humilitatis, ut scribit Gerson parte. 1. in sermone de Circumcisione Domini, sunt praecipue duo: Humile sapere, & humile velle. Ex aduerso signa superbiae si se colit, si se amat, si complacet in se sibi, si sapiens est in oculis suis. Alienum vel non requirens vel odians, vel non implens consilium. Humilitas vero hominem quem inhabitat, reddit tractabilem quasi perfusum oleo leuitiae, suavisibilem, bonis consentientem, minus semper proprio quam alieno fidem consilio, abiectus est & vilis in oculis suis, non se iactans, non iustificans, non magna promittens, non sollicitus se excusans. Haec Cancellar. qui & de humilitate alias multa scriptis reliquit. Haec omnis pia affectio nis est radix, ut idem ait de mystica theologia practica part. 3. Plura & alij de humilitate scripserunt, quae studiosis relinquimus legenda.

HYMOR AQVEVS secundum S. Bonau. est in duplici differentia. Quidam habet rationem humoris fluiditatis, alius humoris euaporatus. Et propter hoc ponitur aqua principium duplicis generis, animalium, scilicet natatum, & volatiliu. Natatum, ratione humoris fluidi, & ideo illa remanserunt in aquis. Volatiliu, ratione vaporis. Ideo cum ille vapor sit comixtus aeri, feratur sursum,

volatilia in aere subleuantur, & cumque pos sunt ascendere quousque inueniunt aere humidis vaporibus pinguescentem, ita post Bonam. notat Gab. di. 19. q. vnic. art. 3. dub. 3. li. 2. Et hoc est quod dicitur ab Aug. 3. super Gen. ad literam. Hic inferior aer qui recipit exhalationes humiditas maris & terra, & ad suscipiendum aues, quodammodo crassatur non nisi ex aquis, accipit animalia. Quod n. humidum est, hoc portat animalium corpora, quae ita vtuntur pennis volantes, quemadmodum pisces quibusdam alis suis natantes. Proinde spiritus Dei ex aquis dicit esse producta volatilia, aquarum n. natura bipartitum locum sortita est. Inferiore, scilicet vnda la bili, superiore, in aura stabili. Illud deputatum natantibus, illud volatilibus. Aug. Differunt autem humor & humiditas proprie loquendo (ut scribit Rich. di. 44. ar. 1. q. 2. li. 4. Humor enim dicitur prout continetur in magnis venis, Humiditas est extra magnas venas. De humiditate hoc loquitur Auicenna de animalibus, quem refert Rich. ibi & supra, Bona. ead. di. ar. 1. q. 1. li. 10. cap. 107.

HYPOCRISIS Graeca dictio est ὑπόκρισις. Et est simulatio alienae personae, ideo semper est peccatum, & est vitium iactantiae secundum B. Tho. 2. 2. qu. 3. ar. 2. Et hypocrisis potest à nobis dici dissimulatio. Nam componitur ab ὑπό quod est sub, & κρίσις iudiciu, quasi sit iudicii subiectio, nam aliud in re, aliud in iudicio hominum se ostendit qui hypocriseos crimine laborat. Et ut scribit Petr. Palu. di. 16. q. 2. art. 1. li. 4. Hypocrisis est peccatum, quia semper est oppositum virtutis veritatis, per quam homo ostendit se tale in factis & dictis exteriorius qualis interior est, hic autem mentitur factio. Nec refert utrum aliquis declaret voluntatem suam verbis an factis. ff. de legibus. l. inde quibus. Sic ergo omne mendacium verbi est peccatum secundum August. sic & hypocrisis qua homo mentitur ostentatione exteriori, simulans sanctitatem quam non habet, non tamen semper est peccatum mortale hypocrisis: nisi intenderet haeresei seminare, vel nisi obtinere intenderet indignus aliquod beneficium, de qua dicitur quod nequiter humiliat. Si autem hypocrisis dicit illud vitium per quod homo simulat se esse bonum, cum non sit, sicut Pharisei qui omnia faciendo propter homines, intus pleni

Cc erant

erant rapina & omni iniquitate, quia carere bonitate etiam sine simulatione, non est sine mortali in habere usum rationis, multo magis ea carere & ipsam ostentare, quod addit mendacium. Unde simulata æquitas est duplex iniquitas, & prout est peccatum mortale (inquit Paluden.) impedit veram poenitentiam, ita quod cum ea non potest esse aliqua vera poenitentia Deo grata & accepta. Prout autem est tantum veniale peccatum, adhuc est impedimentum poenitentiae, quia cum ille actus qui fit cum hypocrisis sit malus propter deformitatem finis, iam non est Deo acceptus, quia hypocrisis dicitur habitus malus quo est promptus bona opera facere propter homines, & sic inclinatur ut opera, quæ aliàs essent digni fructus poenitentiae, non habeant effectum hunc, sic autem non est de alijs peccatis. Si quis, non haberet habitum homicidij vel furti, non propter hoc inclinaretur ad omnia ordinanda ad illud: propter quod superbia & inanis gloria est radix omnium peccatorum, omnia trahens ad suum finem: propter hoc igitur hypocrisis est speciale impedimentum. Iterum, quia peccator quanto à Deo se elongavit & ei displicuit, tanto plus deducit eum de poenitentia ad placendum Deo, contra quod specialiter inclinatur hypocrisis. Hæc Palu. ubi supra. Hinc Gerson tract. 10. super Magnificat dicit: Hypocrisis est peccatum pessimum, quia simulata æquitas non est æquitas, sed duplex iniquitas. Et idem part. 2. in regulis moralibus de superbia & vana gloria ait: Præsumptio, arrogantia, iactantia & hypocrisis generaliter & proprie sunt de illis quæ conveniunt homini taliter se habenti, si illa habere vel credit vel inordinate appetit, propterea semper habent errorem vel malitiam involutam, quandoque venialem, & sæpe mortalem secundum genus obiecti, & iuxta circumstantias intentionis & finis & cæterorum. Et postea subdit: Præsumptio, arrogantia, iactantia, & hypocrisis circa bona naturæ aut formæ minus habent peccati & periculi quam circa bona gratiæ, præsertim gratiæ gratumfacientis, cum illa minus cognosci possit in esse, &c.

HYPOCRITA potest simulator vel dissimulador dici secundum Isidor. lib. Etymo. qui

delusor vocatur à Gerson tractatu 8. super Magnificat cum ait: Sapientia Christianorum est ipsa non solum nomine profiteri se Christianum, hoc qui bona fide quesierit, hoc qui cupierit, ut malit esse bonus quam videri, exemplo Catonis, perveniet ad optatum, iuxta Socratis documentum. At verò spiritus disciplinæ effugiet fictum, hypocritam, scilicet & delusorem ipse deludet, quia deludi sinet. Eligat talis duobus servire Dominis, ingredi terram viventium duabus vijs, sit propterea inconstans, sit arundo semet agitans, sit cum garulo sophista, se similiter in omnibus effluens. Gerson.

HYPERVULIA secundum Alex. de Ales in 3. parte sum. quæst. 30. est honor quidam valde magnus, qui exhibetur creaturæ rationali excellenti propter maiorem affinitatem & conjunctionem ad Deum, sicut humanitati Christi & beatæ Virginis, de quo in dictione **ADORATIO** videatur latius.

HYPOSTASIS Græcè, suppositum Latinè, ut scribit Brulefer, quæstione secunda, distinctione decima, libro primo. Et secundum Guilelmum Scotiam distinctione 23. simul & Bonaventura eadem distincti, quæstione tertia, libro primo, & alios, apud Græcos sunt quatuor nomina vel vocabula, videlicet *usia*, *visio*, *hypostasis*, & *prosopeon*, quibus in Latino correspondet alia quatuor vocabula. Nam *usia* correspondet *essentia*, *visio* *substantia*, *hypostasis* correspondet *substantia*, licet modo nos Latini utimur pro *hypostasi*, hoc nomine *substantia*, & pro *visio* *substantia*. Huic verò nomini *prosopeon* correspondet hoc nomen *persona* apud Latinos. Et differunt ista nomina, ut scribit Thomas in scripto primi distinctione 23. *Essentia* dicitur cuius actus est *substare*. *Substantia* verò cuius actus est *subsistere*. Et *subsistere* est per se stare & non in alio. *Substare* verò dicitur sub alio stare, id est sub accidente. Et Sanctus Bonaventura & sancti Doctores accipiunt *essentiam*, & *substantiam* pro eodem. Sed *hypostasis* nomine Græci videntur pro supposito rationalis naturæ, sicut nos nomine *personæ* secundum Boetium. lib. de duabus naturis. Unde sicut Græci dixerunt patrem & filium & spiritum sanctum

Aum

Aut tres hypostascs, id est tres res suis proprietatibus distinctas personalibus, ita nos dicimus tres subsistentias vel tria supposita diuina, siue tres personas in vna essentia. Vnde essentia verè & propriè esse dicitur de Deo. Vide latius Bonā. Et quamuis varia fuit determinatio de nomine hypostasis, nunc autem determinata est huius nominis hypostasis significatio pro supposito diuino, ideo securè vtimur eo. Et Hieronymus, vtitur hoc modo. Hypostasis itaque subsistentia siue substantia à theologis pro persona capitur. Vnde hypostascs personæ subsistentes appellantur. Nam secundus statio dicitur Hiero. ad Damas. Vota secularium literarum schola nihil aliud hypostasim nisi vsiam nouit.

Delitera. I.

IACTANTIA est inanis de se & stulta prædicatione. Vel sic: iactantia est per quam quis se extollit supra id, quod in se est, secundario autē supra id, quod de eo alij opinantur, secundum B. Tho. 2. 2. q. 100. art. 2. Hanc vocat Paulus Cortesius ostentationem, cum ita scribit. lib. 3. suarum sententiarum. dist. 8. Ostentatio malum capitale nominatur, si dolose aut cum alterius iactura fiat. Et iactantiam esse peccatum habes paulò suprain dictione **HYPOCRISIS**. Et est species superbiæ, vt Gerson scribit part. 2. de septem vitijs capitalibus, de superbia & inani gloria. Et est cum homo iactat se habere bonum quod non habet. Et propriè iactantia accipitur quantum ad interiorem cordis arrogantiam. Quia si caperetur iactantia quantum ad exteriorem actum, quo quis falso se diceret vel laudaret habere bonum quod non habet magis propriè pertineret ad peccatum inanis gloriæ, & etiam ad peccatum mendacij quam ad peccatum superbiæ, prout sumitur à beato Gregorio qui quatuor assignat species superbiæ. Prima, cum homo bonum quod habet æstimat se à seipso habere. Secunda species est, cum homo bonum quod habet, sibi desuper datum cre-

dit, sed tamen se reputat illud pro meritis suis accepisse. Tertia cum homo se iactat se habere bonum quod non habet. Quarta species est cum homo despectis cæteris, appetit singulariter videri, habere bonum quod habet.

IDEA dicitur **ἰδέα** ἰδος. Idos quod est species & forma, vel ratio secundum Augustinum. Et est forma exemplaris qua res fiunt & cognoscuntur, quæ est in mente artificis secundum Beatum Thomam. prima parte quæstione 15. A quibusdā sicut ab Alexandro de Ales, secunda parte sum & Guilielm. Scoti imitatore, vt refert Pelbartus, idea dicta est ab hydor quod est aqua, sicut enim in aqua repræsentantur variæ imagines, sic in Deo variæ res per huiusmodi ideas. Et vt notat Guilielmus Scotista distinctione trigesima quinta lib. j. nomen Idea in Græco habet tria nomina. Nam primo dicitur Ethimagium. Secundo dicitur Paradigma. Tertio Idea. Dionysius vsus est paradigmate. Ideæ nomen à Platone primum repertum est. Item in Latino habet tria nomina. Primo dicitur ars, vt habetur ex August. 6. de Trinit. vbi dicit quod in diuinis filius est ars plena omnium rationum viuentium. Secundo dicitur ratio, vt habetur ex eodē 83. q. vbi dicit quod alia ratione cōditus est homo, alia equus. Tertio dicitur exemplar quod habetur à Dionys. 4. de diui. no. Introducitur autem primo nomen Idea à Platone qui (vt dicit Aug. lib. 83. quæstionum. q. 46.) ideas primò appellasse perhibetur, non tamen si hoc nomen antequam ipse institueret non erat, ideo vel res ipsæ nō erāt quas ideas vocauit, sed alio fortassis atque alio nomine ab alijs atq; alijs nuncupatæ sunt. Hinc Plato tria posuit principia fuisse initio, Deum, exemplar siue ideā & materiā, vt refert magister. dist. 1. libr. 2. & post eum Dionys. Seneca & Augu. nulla loquuntur de ideis, & communiter Doctores Scolastici, & Gabr. di. 35. q. 5. libr. 1. Vnde inter alia August. vbi supra dicit. Ideæ sunt principales quædam forme vel rationes rerum stabiles atque immutabiles, quæ ipsæ formæ non sunt, & propter hoc eterne & semp eodem modo se habentes, quæ diuina intelligentia continentur. Et cum ipsæ neque orientur nec intereant, secundum eas ta-